

Јаносевић Ивана

Библиотека „Влада Аксентијевић”, Обреновац
ivana.janosevic@bibliotekaobrenovac.rs

БИБЛИОТЕКЕ И ОДРЖИВИ РАЗВОЈ У СФЕРИ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ

САЖЕТАК: У делокругу рада завичајних одељења јавних библиотека значајно место заузима делатност посвећена културним добрима, као истакнутим вредностима завичајне културне баштине. Била она покретна или непокретна, чине је необновљиви ресурси јединствене вредности, од нарочитог значаја за средину у којој се налазе, јер доприносе јачању или освешћивању заједничког (колективног) идентитета локалне заједнице или идентитета места. Различитих су степена заштите и припадају, у ширем контексту, материјалним и духовним вредностима и обележјима културне баштине Србије. Одрживи развој културне баштине подразумева ублажавање или уклањање узрока њеног пропадања и стимулисање примерене употребе, с циљем да се очува за будућност. Улога библиотека у том процесу је значајна и треба је ширити на све активности које доприносе развијању међусекторске и међуресорне сарадње на питањима (ре)валоризације, заштите, очувања и презентовања културне баштине. У раду се указује на могуће моделе активности и представљају примери из праксе обреновачке библиотеке у овом домену. Истицање важности бављења овом темом потврђује одговоран однос библиотека, као установа културе и баштинских установа, на препознавању, утврђивању, вредновању, очувању и унапређењу културног наслеђа као фактора одрживог развоја.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: библиотеке, завичајна баштина, културна добра, одрживи развој.

Технолошки напредак, економска неједнакост, сиромаштво, глобализација, нарушавање екосистема, изложеност природним катастрофама неки су од највећих развојних изазова за које се као предложена решења, у Агенди одрживог развоја 2030, као универзалном и глобалном оквиру, наводи 17 основних циљева. У циљу постизања мерљивих позитивних ефеката, фокусираних на људе,

планету, просперитет, мир и партнерство, овај концепт је утемељен на емпатији, праведности, сарадњи, заједничкој одговорности. Обједињује еколошку одрживост, економску ефикасност и социјалну одговорност.

Иако се у Агенди ни један од циљева изричито не односи на културу, она својим доприносом може бити укључена у сваки од њих, као инструмент за постизање одређених развојних резултата. Она омогућава побољшање квалитета живота, уз остваривање права на избор сопственог развојног пута, усклађеног са основним принципима одрживог развоја.

Однос појмова културе и одрживог развоја у области културних политика препознаје се на основу три кључна принципа:

1. Култура у одрживости – подразумева независну или аутохтону улогу културе у одрживости; културна одрживост се посматра као паралела са еколошком, социјалном и економском, при чему све обухватају међусобно повезане димензије одрживости.
2. Култура за одрживост – наглашава медијацијску улогу културе за постизање економске, друштвене и еколошке одрживости.
3. Култура као одрживост – култура се не посматра само као инструмент, већ и као нужни темељ за испуњавање општих циљева одрживости, јер обухвата све остале димензије одрживости и постаје свеобухватна брига или парадигма одрживости.¹

Одрживи развој културне баштине

Концепција одрживог развоја и његова примена у свакодневном животу подразумевају сложени процес, који умногоме зависи од локалних заједница. Допринос културе у том процесу, као подстицај развоју друштва, посебно се огледа кроз однос према наслеђу, традицији, стваралаштву, знању, вештинама, креативности, истраживањима и сл. Препознавање и одржавање вредности културних, историјских и природних особености одређеног подручја, као и њихово очување, доприносе очувању идентитета читаве локалне заједнице. У том смислу, културна баштина се препознаје као јединствени културни капитал, наслеђен од прошлих генерација, како би остао сачуван будућим. Увећање културног капитала

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А
Р

бр.
2,
год.
2025.

¹ Према: Nancy Duxbury, Anita Kangas and Cristiaan De Beukelaer, "Cultural policies for sustainable development: four strategic panths", *International Journal of Cultural Policy*, Vol. 23, No 2 (2017): 221, <https://doi.org/10.1080/10286632.2017.1280789>.

се постиже очувањем, афирмацијом и презентовањем културне баштине, односно културног наслеђа.

„На слојевитост разлика између појмова 'баштина' и 'наслеђе', како етимолошких, тако и историјских, теоретских и практичних”, веома луцидно је указао Милан Попадић, наглашавајући да се ти појмови често користе као синоними, „иако по својој етимологији и значењу они то нису у потпуности”. [...] Управо те разлике би могле да укажу и на већу сврсисходност коришћења појма „баштина” уместо појма „наслеђе” у контекстима о којима је овде реч.

Термин „наслеђе” је данас свакако чешће коришћен од термина „баштина”, али у веома широком спектру различитих контекста, што може да га удаљи од наслеђивања објеката с изразитим универзалним значајем и културним и природним вредностима, односно „свега онога што је прошло/заборављено, у свакодневном животу напуштено, а што се изједначава са, пре свега националним, идентитетом” (Љиљана Гавриловић) [...] С друге стране [...] реч баштина, „може да буде примеренија када је реч о концепту наслеђивања/баштињења, очувања и преносења универзалних културних и природних вредности. Она [...] представља и један од синонима којим се дефинише и традиција, а понекад подразумева и „нешто нематеријално као што су обичаји који се преносе од једне генерације другој” (Љиљана Гавриловић).²

Осим што је важан део идентитета, баштина је и потенцијални ресурс који може донети значајне добробити и постати један од фактора одрживог привредног развоја. У подизању свести о вредностима завичајног културног наслеђа, као и његовом очувању и одрживом коришћењу, неопходан је активизам локалне и шире заједнице. Потенцијал културног наслеђа као ресурса отвара могућности за развој туризма, образовања и локалног предузетништва, што доприноси привредном расту и побољшању квалитета живота у локалној заједници и очувању њене културне аутентичности и културне баштине за будуће генерације. Као и други ресурси, и баштина је изложена различитим опасностима, притисцима и ризицима, али и пропадању, те је нужно довести је у везу са одрживим развојем. Утицај климатских промена и природних катастрофа, као спољних утицаја на пропадање баштине,

---

² Владимир Кривошејев, „Наслеђивање баштине или баштињење наслеђа?”, *Етноантрополошки проблеми* год. 10, бр. 2 (2015), 432–433.

не може се спречити, али се, донекле, може предупредити адекватном заштитом и бригом. С друге стране, изложена је негативним утицајима изазваним људским деловањем (недостатак улагања, намерно уништавање, пљачке, илегална трговина и др.). Изазови и претње одрживости баштине су и: неадекватно одржавање баштине, прекомерни развој туризма, употреба нетачних података, непримерена инсценирања баштине, лажна аутентичност, оспоравање јединствености, губљење свести о важности баштине, неадекватно управљање.³ Баштини је одрживи развој потребан као елемент који ће гарантовати могућности њеног очувања, како би била схваћена као развојни ресурс у оквиру стратешког планирања у контексту локалних политика. Пре свега, тако да не изазове деградацију и уништавање њених појавних облика, али и да омогући њено представљање и коришћење у форми и на начин који је примерен вредностима које има. Дакле, одрживи развој у сфери културне баштине подразумева пут од валоризације, заштите и ревитализације, до одговорног управљања, базираног на равнотежи између економских и хуманистичких вредности. Баштина тако добија активну улогу у изградњи одрживе будућности.

У обезбеђивању одрживости културног наслеђа захтевају се знања из различитих области. Зато се сарадња истиче као потребан и адекватан начин свеобухватног сагледавања њених вредности, планирања и модалитета коришћења. „У циљу стављања наслеђа у функцију одрживог развоја неопходно је развијати сарадњу на свим нивоима, секторима и ресорима кроз промену статуса и систематизације државних институција, развијати партнерску сарадњу, као и развијати специјализоване тимове и/или организације за управљање наслеђем”.⁴ Различити облици сарадње између релевантних актера овог процеса, доприносе креирању пројектних активности и развојних планова кроз стратешке документе, чијом реализацијом/применом се постижу позитивни ефекти управљања наслеђем. Они се тичу и улагања у установе културе, подршке истраживању, заштити и очувању културне баштине, подршке валоризацији, дигитализацији и интерпретацији културне баштине, побољшања њене доступности, видљивости и представљања архивских, музејских и библиотечких фондова и збирки кроз прикупљање грађе, издавачку делатност и организацију културних догађаја.

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А
Р

³ Према: Daniela Angelina Jelinić, Dragana Glivetić i Sanja Tišma, *Priručnik za održivost kulturne baštine* (Zagreb: Naklada Jesenski i Tusk, 2022), 9–26.

⁴ Katarina Živanović, „Menadžment plan kulturnih dobara kao preduslov za održivi razvoj lokalne zajednice”, *Zbornik radova Fakulteta dramskih umetnosti: časopis Instituta za pozorište, film, radio i televiziju* br. 21 (2012): 325–332.

бр.
2.
год.
2025.

Концепт одрживог развоја у заштити културне баштине различит је од оног у заштити природе. Усмерава се ка стимулисању њене употребе ради очувања примереног односа материјалног и духовног, важног за културни идентитет људи.⁵ Тако се у области непокретног културног наслеђа тежи одређивању намене која ће му обезбедити одрживост. Многа непокретна културна добра различитих степена заштите су после извршених адаптација, реконструкција или рестаурација дата на коришћење установама културе. Према утврђеним условима и мерама заштите, примењују се традиционалне технике и материјали којима им се враћа изворни изглед или обнављају конструктивни, декоративни и стилски елементи, што доприноси очувању њихових вредности и препознатљивости, а неретко и као спас од пропадања. Оваква пракса доноси и решење за недостатак адекватних или довољних просторних капацитета установа културе. Бројни су примери успешно изведених пренамена вредних и заштићених грађевина у библиотечке, музејске, архивске, галеријске и сличне просторе за делатност културе. Код покретне културне баштине, одрживост доприноси доступности, условима чувања и употребе, одржавању и кризи, тј. ономе што се актуелизује под називом превентивне заштите (услови чувања, начини руковања, заштита у кризним и ванредним ситуацијама и др.). Едукација о превентивној заштити културне баштине зато постаје потреба и обавеза, као нужни сегмент заштите и одржавања предмета и збирки. Нематеријално културно наслеђе је због неизбежних и сталних трансформација друштвеног окружења, изложено променама и губљењу своје препознатљивости. Изазови његове одрживости се у пракси због тога чине захтевнијим и сложенијим, а често се разликују унутар и између заједница, стручњака и управа због неједначених ставова и циљева.⁶

Библиотеке и културна баштина

Непосредну спону библиотека са културном баштином чине, пре свега, библиотечки фондови. Од посебног значаја су фондови или збирке старе и ретке библиотечке грађе, легати, библиотеке целине и завичајни фондови или њихови делови, који имају утврђене статусе културних добара с припадајућим степенима заштите. Права, обавезе и одговорности библиотека које их у свом фонду поседују дефинишу *Закон о културном наслеђу* и други

⁵ Према Ivo Maroević, „Koncept održivog razvoja u zaštiti kulturne baštine”, *Socijalna ekologija* Vol. 10, No 4 (2001): 235.

⁶ Према: Саша Срећковић, „Заштита нематеријалног културног наслеђа – сложеност и изазови”, *Гласник Етнoгpафског музеја*, књ. 85 (2021): 179–197.

правни акти који ближе прописују начине и средства њихове заштите. Делатност заштите и очувања културне баштине припада им као установама културе.⁷ Према подацима из Регистра старе и ретке библиотечке грађе за културна добра од великог значаја утврђено је 7 легата,⁸ 19 библиотека целина⁹ и једна лична библиотека.¹⁰ Од тога се 18 чува у библиотекама. Стављањем ових целина под заштиту, завештаних одређеној установи по исказаној вољи дародавца (легатора), обезбеђује им се потпунија правна, техничка и превентивна заштита, како би се кроз даља истраживања проучавала и учинила доступнијим. Библиотеке као њихови сопственици, израђују и каталоге, библиографије, публикују репринте и необјављене рукописе из ових збирки, чиме дају вредан допринос у том погледу. Према подацима из 2022. године, „у Централном регистру старе и ретке библиотечке грађе од великог и изузетног значаја ... има 2987 проглашених културних добара од изузетног значаја. ... [Поред тога је] предато преко 12800 записа који ће ући у разматрање, а који ће потенцијално постати културно добро одређене категорије. Од тога је око 1300 пријављено као културно добро од изузетног значаја, а око 11500 осталих као културно добро од великог значаја. Треба нагласити да укупни број записа подразумева заједно и наслове и примерке, а да је наслова, тј. изворних записа, око 5800”.¹¹

Уз то, неке наше библиотеке своју делатност врше у грађевинама које су утврђене за споменике културе. Као њихови корисници, библиотеке се у сарадњи са надлежним установама заштите старају о њима. Некадашњи објекти јавне намене (среска и окружна начелства, банке, судови, штедионице и др.), као и они који су били у приватном власништву, утврђени су за културна добра или су део заштићених просторних целина, а данас су зграде у којима

⁷ „Закон о културном наслеђу”, *Службени гласник РС* бр. 129 (2021), члан 74, <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2021/129/11/reg>. (преузето 14. 7. 2025).

⁸ Легати Веселина Чајкановића, Милоша Црњанског, Милана Ракића, Тихомира Ђорђевића, Љубомира Мицића, др Леонтија Павловића, Душана Матића.

⁹ Библиотеке целине Бранибора Дебељковића, Јоце Вујића, Гедеона Дунђерског, Мирослава Премруа, Михајла Пупина, Бранимира Ђосића, Исидоре Секулић, Јосипа Броза Тита, старих и ретких књига Архитектонског факултета, Зорана Ђинђића, Миливоја и Божидарке Филиповић, Јована Давидовића, Стевана Сремца, Бранка Миљковића, Павла Поповића, Ватрослава Јагића, Николе Тесле, др Вићентија Ракића, проф. др Светозара Стојановића.

¹⁰ Лична библиотека др Часлава Оцића.

¹¹ Ана Вукобрат, „Значај заштите културних добара и вођења регистра старе и ретке библиотечке грађе од изузетног и великог значаја”, *Библиотекар: часопис за теорију и праксу библиотекарства* год. 64, бр. 2 (2022): 97–98, <https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2022.64.2.5>.

раде библиотеке, њихови огранци или друге организационе целине. Од укупно 25 оваквих библиотечких објеката, 22 су споменици културе¹² (од којих је 7 од великог значаја¹³), док 3 припадају просторним културно-историјским целинама са споменичким статусом.¹⁴ Пре додељивања или уступања библиотекама, 15 је имало јавну намену, а 10 приватну.¹⁵ Узмемо ли у обзир и друге установе културе, број грађевина утврђених за културна добра у којима оне врше своју делатност је и већи. Све оне чине део непокретног културног наслеђа, доприносе идентитету одређене урбане целине и развоју културног туризма.

Посматрамо ли библиотеке као баштинске установе, њихова делатност је проширена и на друга културна добра која припадају завичајној културној баштини средина у којима делују. Оваква делатност спада у делокруг рада завичајних одељења јавних библиотека, нарочито значајна у оним срединама у којима су библиотеке једине баштинске установе. Основна и најзаступљенија пракса коју ове библиотеке врше је прикупљање грађе о завичајном културном наслеђу. Богатство и разноврсност овакве грађе пружају драгоцене и поуздане изворе за стицање сазнања и различита истраживања. У оквиру својих издавачких делатности, библиотеке кроз издања или едисије представљају завичајно културно наслеђе и резултате истраживања која се њима баве. Креирају и дигиталне колекције којима обезбеђују видљивост и доступност збирки завичајног културног наслеђа, али и извора информација и докумената о њему. У погледу промовисања вредности завичајног наслеђа, библиотеке неретко приређују различите програмске садржаје (изложбе, про-

¹² У њима се данас налазе Ресавска библиотека у Свијалцу, Народна библиотека „Бранислав Нушић” у Новом Кнежевцу, Народна библиотека „Стеван Сремац” у Нишу, Библиотека „Јован Томић” у Новој Вароши, Народна библиотека „Ресавска школа” у Деспотовцу, Библиотека града Београда, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић” у Београду, Библиотека у Рашки, Дечје одељење, Одељење стране књиге и Легати Народне библиотеке „Вук Караџић” у Крагујевцу, Библиотека „Диша Атић” у Владимирицима, Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин” у Зрењанину, Градска библиотека у Новом Саду, Библиотека шабачка, Библиотека „Глигорије Возаровић” у Сремској Митровици и издавачка делатност Народне библиотеке „Стефан Првовенчани” у Краљеву.

¹³ Библиотека „Влада Аксентијевић” у Обреновцу, Народна библиотека „Десанка Максимовић” у Власотинцу, Градска библиотека у Суботици, Дечје одељење Градска библиотеке „Карло Вијелички” у Сомбору, Огранак Народне библиотеке „Др Ђорђе Наташевић” Инђија у Крчедину, Библиотека Матице српске.

¹⁴ Народна библиотека у Бечеју, Библиотека „Илија Гарашанин” у Гроцкој и Народна библиотека „Јован Поповић” у Кикинди.

¹⁵ Према: Бранка Пражић, „Значај ревитализације и пренамене непокретне културне баштине у контексту библиотечких простора”, у *Библиотечки просјори у физичком и виртуелном окружењу: зборник радова XX међународне конференције БДС, Краљево–Врњачка Бања, 14–16. децембар 2023*, уредник Татјана Богојевић (Београд: Библиотекарско друштво Србије, 2024), 45–66.

моције, предавања и сл.). Организују или учествују и у различитим програмима и манифестацијама које су део туристичке понуде, обележавања значајних јубилеја и годишњих свечаности у својим срединама.

Имајући у виду и друге могуће улоге и доприносе које библиотеке могу имати у овом домену, чини се да би део редовне праксе могао бити интензивнији, нарочито кроз рад изван установе. Како су јавне библиотеке најбројније установе културе у земљи и најчешће једине установе културе у својим срединама, то се чини оправданим да се баве питањима свих завичајних културних добара. Оне имају непосреднији увид у њихово стање и степен очуваности или угрожености од надлежних усанова заштите (надлежност им је на широком територијалном подручју, а седишта у већим центрима). На основу тога могу да сугеришу утврђивање или промену статуса и мера њихове заштите, укажу на утицаје којима су изложени и сл. Значајна је и улога библиотека у иницирању, развијању и остваривању културних, научних и едукативних потреба локалног становништва, ученика и стручњака у интересу развоја локалних средина. Иницијатива за успостављање сарадње са, пре свега, другим баштинским установама и стручњацима, даје бројне могућности деловања с циљем ширења сазнања и промовисања вредности и значаја завичајног наслеђа. Овакав вид сарадње и заједничког деловања резултира пројектима који за локалну заједницу могу имати вреднија постигнућа. Посебно је то изражено у мањим срединама, у случају препознавања и утврђивања новооткривеног наслеђа, успостављања интеракције са образовним, научним и верским установама, стицања и размене искустава, обезбеђивања финансијске и стручне подршке спровођењу мера заштите кроз пројектне активности и сл.

У погледу промовисања културних добара која имају у свом фонду и оних која се налазе на другим местима у срединама у којима имају своја седишта, библиотеке би могле више пажње да посвете и изради пропагандног материјала на више језика (брошуре, флајери, тизери, апликације, допуњавање Гуглових мапа, странице и објаве на друштвеним мрежама и сл.) и постављању путоказа и информативних табли, што би допринело бољој и примереној информисаности широког круга посетилаца.

О учествовању библиотека у изради стратешких развојних докумената својих средина могло би се посебно говорити. За потребе овог рада није истраживано у коликој мери и на који начин се то спроводи, али је важно нагласити да је и то један од могућих начина активног учешћа и доприноса које библиотеке могу дати,

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А
Р

бр.
2.
год.
2025.

али и још један од видова сарадње, посебно са доносиоцима одлука. На дефинисању и указивању на вредности које чине „имиџ” места значајну улогу треба да има и шира грађанска партиципација (право грађана да се изјасне о томе за шта су везани и у чему се препознају). Културни туризам је у овим документима доминантна категорија. Међутим, неки од могућих праваца развоја су и коришћење културног наслеђа у креирању препознатљиве слике места, истицање потребе и заговарање значаја ревитализације девастираних објеката коришћењем традиционалних техника и старих заната, идентификовање запостављених или откривање раније неутврђених културних добара и њихова заштита, различити видови савремене културне продукције и презентације (дигитализација, мобилне апликације, интерактивне радионице, културне руте...), препознавање културне баштине као вредног ресурса у областима образовања и запошљавања. Координација свих релевантних актера овог процеса (политичких, стручних, професионалних, надлежних...), уз адекватну финансијску потпору, доводи до дефинисања узајамно усклађених мера за побољшање учинка и ефикасности одрживости баштине, одговорности и заштите који одређују њено очување као приоритет. Библиотеке су значајни културни центри својих заједница, с обавезом да тај статус перманентно оправдавају и граде све облике заговарања свог учешћа у развојном планирању. Знање, искуство, креативност и способност, који као потпору имају богату и разноврсну грађу као ресурс, чине ове адаптивне установе поузданим партнерима и вишеструко вредним актерима развојног процеса, базираног на принципима одрживог развоја.

Одрживи развој завичајне баштине из перспективе обреновачке библиотеке

У ранијем периоду, Библиотека је начинила искорак у оквиру програмске делатности посвећене завичајном културном наслеђу.¹⁶ Организовањем десет изложби у оквиру манифестације „Ноћ музеја”¹⁷ и три током „Дана европске баштине”,¹⁸ кроз интерактивне

---

¹⁶ Ивана Јаносевић, „Библиотека на културној сцени Обреновца”, у *Библиотеке у културном животу Србије: зборник радова стручној скупштини Краљево, 8. и 9. октобар 2018*, уредник Катарина Јаблановић (Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, 2018), 187–189.

¹⁷ „Bilo jednom u Obrenovcu – 10 godina Noći muzeja u gradu bez muzeja”, Фејсбук, 29. 5. 2019, <https://www.facebook.com/bilojednom/videos/2131417276955884> (preuzeto 15. 7. 2025).

¹⁸ RTV Mag, „Dani evropske baštine u Obrenovcu”, 24. 9. 2018, <https://www.youtube.com/watch?v=toP3JgsqjzE>; RTV Mag, „Otvoreni Dani evropske baštine”, 25. 9. 2012, https://www.youtube.com/watch?v=KX7Svl_AV6o (preuzeto 15. 7. 2025).

и атрактивне програмске сегменте (краћи документарни филмови, радионице...) допринела је откривању и презентовању његових вредности. Процењујући могућности и расположиве ресурсе, планирањем програмских сегмената и очекиваних резултата, дефинисане су смернице и назначене концепције ових програма: теме са завичајном тематиком, истраживања, аутентичност експоната, сарадња са другим установама и појединцима, активно учешће суграђана (припрема и уступање предмета из личних и породичних колекција, припрема пратећих уметничких и демонстрационих садржаја). Све изложбе у оквиру манифестације „Ноћ музеја” одржаване су уз слоган „Ноћ музеја у граду без музеја”, којим је указивано на оправданост и потребу формирања завичајне музејске поставке у оквиру завичајног одељења Библиотеке. Програмима у оквиру манифестације „Међународни сусрети у Обреновцу” за суграђане и госте приредила је више музичких, изложбених и драмских програма, од којих су неки одржани у дворишту Библиотеке и јавним градским просторима (на градском тргу и улици). За све ове активности сарадници Библиотеке били су суграђани, хроничари, стручњаци, уметници, институције, медијски и привредни субјекти и удружења, а осмишљени и садржајни програмски садржаји били веома посећени.

Значајне пројекте у области дигитализације завичајне баштине, Библиотека спроводи на рукописној грађи из својих легата и летописима црква и школа, као и збиркама „Обреновац у фокусу штампе” (коју чине новински чланци завичајне тематике из периодичних гласила која су излазила ван територије Обреновца) и докторских дисертација Обреновчана. Завичајна рукописна грађа ванредног је значаја за локалну средину као јединствени и аутентични писани извор и сведочанство постојања и живота ових просветних установа и храмова. Неки од летописа, осим записа, садрже и фотографије описаних личности и догађаја. Писани су, обично, у посебно израђеним књигама/свескама са већим бројем страна, а чувају се са осталом најважнијом архивом и документацијом. Неки од њих су, нажалост, уништени у поплавама 2014. године. Управо искуства која су све установе у Обреновцу имале са последицама поплаве и трајним уништењем службених архива и других значајних докумената, чине додатну обавезу да се овој грађи обезбеде адекватни услови чувања и заштите. Како се не би чувала само на једном месту, значајно је њено дигитализовање. Библиотеке би требало да иницирају овакве активности, кроз сарадњу са школама и црквама, чиме би допринеле да грађа буде заштићена, а завичајни фонд обogaћен дигиталним копијама ове вредне грађе.

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А
Р

бр.
2,
год.
2025.

Обреновачка библиотека континуирано ради на дигитализацији овакве грађе, те поседује дигитализоване копије летописа обреновачке цркве и цркве у Дрену, манастира у Грабовцу, обреновачке гимназије и Прве обреновачке основне школе.

Обреновачка библиотека у свом фонду не поседује утврђена културна добра, али зграда у којој ради припада непокретном културном наслеђу као споменик културе и културно добро од великог значаја. Зграда потиче из прве половине 19. века и према својим архитектонским карактеристикама типичан је пример градитељског наслеђа свога доба. Захваљујући подршци Министарства културе Републике Србије, Библиотека је 2022. започела пројекат „Непокретно културно наслеђе Палежа и Обреновца: речи, слике и прилике”, с намером да прикупи сву расположиву писану, сликовну, архивску и планску документацију о споменицима културе архитектонског, црквеног, индустријског и меморијалног наслеђа у општини Обреновац. Резултати опсежних истраживања, компарације и тумачења ових извора представљени су у три монографске публикације у издању Библиотеке. Прва, објављена 2022. године, представља пет најзначајних градских грађевина (Чесни дом породице Михаиловић, Механу Узун Мирка Апостоловића, Цркву Силаска Св. Духа, Млин Сувобор и Соколски дом),¹⁹ друга Обреновачку чаршију, једину просторно културно-историјску целину,²⁰ а трећа четири храма у Намесништву посавском са седиштем у Обреновцу.²¹ Ради постизања шире доступности и одрживог коришћења, на основу откривене грађе, израђене су или допуњене постојеће странице на Википедији за сваку од ових грађевина. На грађевине су постављене и информативне табле са подацима о називу, врсти и категорији културног добра и QR кодом, као линком ка страници на Википедији. Пројекат се наставља и у 2025. години, бавећи се сакралним, профаним и меморијалним објектима у околини Обреновца. Своје даље фазе реализације пројекат може имати у наредним годинама, истраживањем народног градитељства на територији општине Обреновац ван градске, урбане целине, али и других значајних објеката у општини с циљем утврђивања својстава на основу којих би могли добити споменички статус, као и оних који су у поступку утврђивања за културна добра (Црква Рођења Богородице у Звечкој и

---

¹⁹ Ивана Јаношевић, *Непокретно културно наслеђе Палежа и Обреновца: речи, слике и прилике* (Обреновац: Библиотека „Влада Аксентијевић”, 2022).

²⁰ Ивана Јаношевић, *Обреновачка чаршија: културно-историјска целина* (Обреновац: Библиотека „Влада Аксентијевић”, 2023).

²¹ Ивана Јаношевић, *Непокретно културно наслеђе у Намесништву посавском* (Обреновац: Библиотека „Влада Аксентијевић”, 2024).

Млин Суворобор). Свака од пројектних фаза, а нарочито пројекат у целини, обезбеђује стицање знања о завичајном непокретном културном наслеђу, може да послужи у едукативне сврхе различитим категоријама корисника, да буде коришћен у оквиру културног туризма, за даља истраживања и тумачења, да допринесе утврђивању за културна добра или стицању виших степена заштите, а понајвише као начин да се подигне свест о важности његовог очувања и заштите. Досадашња истраживања су, на пример, утврдила до сада непознате чињенице о појединим споменицима културе, њиховим историјатима и власницима, што чини основ за покретање поступака којима ће добити адекватне називе.²² Реализацијом пројектних активности испуњава се и услов за спречавање могућих штета по културно наслеђе. Подизањем нивоа свести о вредностима културног наслеђа за друштво, указује се на могуће претње са којима је оно суочено и мере које треба предузети како би се оно очувало и предало будућим генерацијама.

Све то овај пројекат и доводи у везу са одрживим развојем. Савремени конзерваторски поступци примењују нови методолошки приступ управљању културним добрима, који се ослања на концепт ризика, због вероватноћа да одређене опасности могу довести до губитка вредности наслеђа. То није само оштећење или уништење културних добара, већ и губитак информација, документације и знања о њима. У конзерваторској пракси је све израженија потреба да се егзактним методама открију, разумеју, предвиде и отклоне узрочници пропадања и пронађу поуздане методе за њихово санирање, ублажавање или превенцију. Чувајући и преносећи сопствено наслеђе генерацијама које долазе, локалне заједнице пресудно доприносе остваривању овог циља кроз ефикасну сарадњу и координацију свих актера система заштите: носилаца наслеђа, локалних заједница, стручних тела и институција, како у промењеној перспективи планирања, тако и усвајању ефикасних модела поступања у вези с очекиваним будућим резултатима или последицама. И у том смислу, овај пројекат, који је окупио стручњаке различитих специјалности из више баштинских установа, то и показује.

Обезбеђивање приступа већини пронађених материјала о завичајном непокретном културном наслеђу, чини и квалитативни помак у досадашњем раду у оквиру завичајног одељења обреновачке библиотеке. Тако и значај пројекта превазилази оквире ло-

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А
Р

²² Тако је, на пример, за зграду Библиотеке утврђено да није припадала трговцу по чијем презимену јој је и дат назив – Чесни дом породице Михаиловић. Под тим називом је и уведена у евиденцију непокретних културних добара. Нова сазнања ће бити основ за покретање поступка којим ће овај споменик културе добити адекватан назив као конач палешког кмета Радивоја Стефановића.

бр.
2.
год.
2025.

калне теме и постаје национални, јер доприноси подизању нивоа стандарда у библиотечко-информационој делатности.

Други значајан пројекат обреновачке библиотеке подразумева регистровање примерака старе и ретке библиотеке грађе из цркава и манастира на територији обреновачке општине за културна добра, њихову каталошку обраду и описивање, као и утврђивање и спровођење мера заштите. Пројекат је започет 2024. године уз подршку Министарства културе Републике Србије и односи се на богослужбене књиге из 18. века у Намесништву посавском.²³ Те године су пописане, потпуно каталошки описане и растумачене све посвете и рукописни записи о дародавцима, белешке свештеника о појединим значајним догађајима из духовног живота и живота локалних средина, утврђен је пут књига до храмова у којима се чувају, а оне су представљене штампаним каталогом и изложбом. У 2025. години ће бити извршени рестаураторско-конзерваторски поступци на тим књигама. Културна добра из ове категорије у обреновачкој општини се кроз овај пројекат по први пут истражују, а наставак пројекта ће обухватити и књиге из 19. века које припадају овој категорији. Библиотека овим пројектом започиње спровођење потребних и адекватних мера заштите које ће овом вредном завичајном културном и духовном наслеђу обезбедити одрживост. Сарадњом Библиотеке са црквеним властима као имаоцима ове грађе, стручњацима и службама заштите, стара богослужбена књига се, најпре, сврстава у оквиру завичајне културне баштине Обреновца, те је чини богатјом и вредношћу којој се гарантује очување за будуће генерације.

Библиотека је започела и активности у вези с вредним фармацеутским наслеђем прве обреновачке апотеке из 1875. године, у оквиру сарадње са Музејем за историју фармације у саставу Фармацеутског факултета Универзитета у Београду. Истраживања су утврдила историјат ове установе и свих њених власника, а резултати представљени на XIV Конгресу историчара медицине јула 2023. године у Чачку,²⁴ на Годишњој конференцији Британског друштва за историју фармације у марту 2024. у Лидсу²⁵ и публиковани у престижном међународном часопису из ове области – *Pharmaceutical*

---

²³ Ивана Јаношевић, *Стара богослужбена шtamпана књига из 18. века у Намесништву посавском* (Обреновац: Библиотека „Влада Аксентијевић“, 2024).

²⁴ Ивана Јаношевић, Јелена Манојловић, „Времешна обреновачка варошка апотека и њени власници“ (рад представљен на XIV Конгресу историчара медицине 2023, Чачак, Србија, 4–8. 7. 2023).

²⁵ Ivana Janosevic, Jelena Manojlovic, „Elderly town pharmacy in Obrenovac and its owners“ (рад представила Јелена Манојловић на British Society for the History of Pharmacy Annual Conference 2024, Лидс, Велика Британија, 23. март 2024).

Historican.²⁶ Делови сачуваног инвентара апотеке (витрине и посуде) током 2023. године предати су Библиотеци на даље старање и чување, те су потом утврђени и регистровани као покретно културно добро – *Збирка њрве айойеке у Обреновцу*. Према утврђеним мерама надлежне установе заштите, Музеја науке и технике, оквиру пројекта које је подржало Министарство културе за област музејског наслеђа у 2025. години, биће уклоњени трагови раније нестручно извршене рестаурације апотекарских витрина, а оштећени и недостајући делови поправљен обновљени (столарски радови и израда недостајућих делова, скидање старих лакова, припрема, обрада, бојење и лакирање дрвених делова). По конзерваторско-рестаураторском третману, биће им враћен аутентичан изглед у алт-дојч стилу, те ће даље бити чуван и изложен у оквиру планиране музејске поставке завичајног фонда Библиотеке.

Будући да су наведени пројекти развојни, пуни ефекти се очекују у наредном периоду. Свим спроведеним, актуелним и планираним активностима и поступцима, Библиотека наставља да развија рад у оквиру делокруга свог завичајног фонда. Искуства из ранијег периода на пословима дигитализације, у областима непокретног и музејског наслеђа, старе и ретке библиотечке грађе, издавачке и програмске делатности у вези са завичајном баштином, значајно су допринела дефинисању смерница за будуће кораке. Предузете иницијативе Библиотеке пружају могућности и прилике за интензивнији однос и ширење сарадње са свим релевантним актерима система заштите завичајне културне баштине. На добробит локалне заједнице и носиоца наслеђа, он мора бити добронамеран, континуиран, осмишљен и унапређиван, те тако и прилагођен испуњењу захтева и потреба садашњих и будућих становника Обреновца.

Истичемо да су презентоване активности чиниле низ који је настајао и градио се откривањем, изучавањем, утврђивањем статуса и заштитом завичајног културног наслеђа. Резултати учињеног данас указују на мање познате или раније непрепознате вредности које има, доприносе његовој потпунијој валоризацији, откривају изворе и податке који садржајније документују делове историјата и утицај на друштвени и културни развој завичајног подручја (имена и делатност власника и пројектаната грађевина утврђених за споменике културе, улоге и значај споменика културе који припадају индустријском и сакралном наслеђу, допринос носилаца на-

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А
Р

бр.
2.
год.
2025.

²⁶ Ivana Janosevic and Jelena Manojlovic, "The oldest town pharmacy in Obrenovac, Serbia, and its owners, 1875–2011", in *Pharmaceutical Historian: an International Journal for the History of Pharmacy*, Vol 54, Number 4 (Decembar 2024), 106–113, преузето 14. 7. 2025. .

слеђа његовом чувању, преношењу и развијању, обезбеђујући му континуитет и виталност), пружају потпунија сазнања о ауторима и драгоценостима покретног фонда сакралних споменика културе, утврђена су покретна културна добра из области старе и ретке библиотечке грађе и фармацеутског наслеђа, публикована су значајна монографска издања у оквиру издавачке делатности Библиотеке. Све то пружа могућности за нове облике представљања, интерпретације и коришћења (употребе) кроз програмске садржаје, проширену туристичку понуду и у едукативне сврхе.

Као једина установа културе у општини, Библиотека чини значајне искоракe из своје основне делатности, преузимајући обавезу која јој као баштинској установи припада. Да на том путу истрајава доказују вишегодишњи пројекти, чији су бенефити препознати и подржани, а круг сарадника проширен. Са сваким новим пројектом остварени су вредни резултати и отворене нове могућности за ширење деловања.

Закључак

Улога библиотека као баштинских и културних установа, проширена је и на савремене облике интерпретације и коришћења баштине у служби одрживости. Оне имају обавезу да откривају и шире информације и знања о баштини, чиме их чине видљивијим и доступнијим. Иницирањем и спровођењем мера заштите, директно утичу на њено очување. Препознавање аутентичних културних вредности једног подручја, гарантује њено одрживо коришћење и очување за будуће генерације, на добробит и наслеђа и заједнице. На принципима одрживог развоја, завичајној културној баштини се даје значај културног капитала и проблематизује дискурс њене одрживости у контексту позитивних економских, друштвених и политичких интереса.

Literatura:

1. Vukobrat, Ana. „Značaj zaštite kulturnih dobara i vođenja registra stare i retke bibliotečke građe od izuzetnog i velikog značaja”. *Bibliotekar: časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva* God. 64, Br. 2 (2022): 91–103, <https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2022.64.2.5> (na ćirilici).
2. Gavrilović, Ljiljana. „Nomen est omen: baština ili nasleđe – (ne samo) terminološka dilema”. *Etnoantropološki problemi* God. 5, br. 2 (2010), 41–53.
3. Duxbury, Nancy, Kangas, Anita and De Beukelaer, Cristiaan. „Cultural policies for sustainable development: four strategic panths”. *International Journal of Cultural Policy* Vol. 23, No 2 (2017): 214–230, <https://doi.org/10.1080/10286632.2017.1280789>.
4. „Zakon o kulturnom nasleđu”. *Službeni glasnik RS* br. 129 (2021). Preuzeto 14. 7. 2025. <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2021/129/11/reg> (na ćirilici).
5. Janošević, Ivana. „Biblioteka na kulturnoj sceni Obrenovca”. U *Biblioteke u kulturnom životu Srbije: zbornik radova stručnog skupa, Kraljevo, 8. i 9. oktobar 2018*, urednik Katarina Jablanović, 181–192. Kraljevo: Narodna biblioteka „Stefan Prvovenčani”, 2018. (na ćirilici).
6. Janošević, Ivana. *Nepokretno kulturno nasleđe Paleža i Obrenovca: reči, slike i prilike*. Obrenovac: Biblioteka „Vlada Aksentijević”, 2022. (na ćirilici).
7. Janošević, Ivana. *Nepokretno kulturno nasleđe u Namesništvu posavskom*. Obrenovac: Biblioteka „Vlada Aksentijević”, 2024. (na ćirilici).
8. Janošević, Ivana. *Obrenovačka čaršija: prostorna kulturno-istorijska celina*. Obrenovac: Biblioteka „Vlada Aksentijević”, 2023. (na ćirilici).
9. Janošević, Ivana. *Stara bogoslužbene štampana knjiga iz 18. veka u Namesništvu posavskom*. Obrenovac: Biblioteka „Vlada Aksentijević”, 2024. (na ćirilici).
10. Ivana Janosevic and Jelena Manojlovic, “The oldest town pharmacy in Obrenovac, Serbia, and its owners, 1875–2011”, in *Pharmaceutical Historian: an International Journal for the History of Pharmacy*, Vol 54, Number 4 (Decembar 2024), 106–113. Preuzeto 14. 7. 2025. <https://www.ingentaconnect.com/contentone/bshp/ph/2024/00000054/00000004/art00002?crawler=true&mimetype=application/pdf>.

11. Jelinčić, Daniela Angelina, Slivetić, Dragana i Tišma, Sanja. *Priručnik za održivost kulturne baštine*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, 2022.
12. Krivošejev, Vladimir. „Nasleđivanje baštine ili baštinjenje nasleđa?” *Etnoantropološki problemi* God. 10, br. 2 (2015), 427–436.
13. Maroević, Ivo. „Koncept održivog razvoja u zaštiti kulturne baštine”. *Socijalna ekologija* Vol. 10, No. 4 (2001): 235–246 .
14. Popadić, Milan. „Kulturno nasleđe – ogleđ iz filozofije baštine”. *Etnološkoantropološke sveske* God. 15, br. 4 (2010), 11–22. (na ćirilici).
15. Pražić, Branka. „Značaj revitalizacije i prenamene nepokretne kulturne baštine u kontekstu bibliotećkih prostora”. U *Bibliotećki prostori u fizićkom i virtuelnom okruženju: zbornik radova XX međunarodne konferencije BDS, Kraljevo–Vrnjaćka Banja, 14–16. decembar 2023*, urednik Tatjana Bogojević, 45–66. Beograd: Bibliotekarsko društvo Srbije, 2024. (na ćirilici).
16. Srećković, Saša. „Zaštita nematerijalnog kulturnog nasleđa – složenost i izazovi”. *Glasnik Etnografskog muzeja* Knj. 85 (2021): 179–197. (na ćirilici).
17. Živanović, Katarina. „Menadžment plan kulturnih dobara kao preduslov za održivi razvoj lokalne zajednice”. *Zbornik radova Fakulteta dramskih umetnosti: časopis Instituta za pozorište, film, radio i televiziju*, broj 21 (2012): 325–332.

Janošević Ivana

“Vlada Aksentijević” Library, Obrenovac
ivana.janosevic@bibliotekaobrenovac.org

LIBRARIES, SUSTAINABLE DEVELOPMENT, AND CULTURAL HERITAGE

SUMMARY: Activities dedicated to cultural assets, as prominent values of local cultural heritage, hold a significant place within the scope of work of public library local history departments. Whether movable or immovable, these assets are non-renewable resources of unique value. Their particular importance for the local environment lies in their contribution to strengthening the collective identity of the local community or the identity of the place. They are subject to various levels of protection and belong, in a broader context, to the material and spiritual values and characteristics of Serbia’s cultural heritage. The sustainable development of cultural heritage implies mitigating or removing the causes of its deterioration and stimulating appropriate use with the ultimate goal of preserving it for the future. The role of libraries in this process is significant and must extend to all activities that contribute to intersectoral and interdepartmental cooperation on issues of (re)valuation, protection, preservation, and presentation of cultural heritage. The paper points to possible activity models and presents examples from the practice of the Obrenovac library in this domain. By emphasizing the importance of this topic, the paper confirms the responsible role of libraries—as cultural and heritage institutions—in recognizing, defining, valuing, preserving, and enhancing cultural heritage as a factor of sustainable development.

KEYWORDS: libraries, local heritage, cultural assets, sustainable development

Примљено: 15. јула 2025.
Прихваћено: 15. септембра 2025.

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А
Р

бр.
2.
год.
2025.